

Arhiva Dugan-Opaiț. O paranteză necesară în investigarea culturii române din Bucovina

Mircea A. DIACONU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

mircea_a_diaconu@gmail.com

Abstract: In 1961 Ilie Dugan-Opaiț (1886-1962) donated to the State Archives of Iași “the ‘archive’ of the old Romanian academic societies *Arboroasa* (1875-1877) and *Junimea* (1877-1938) from the University of Czernowitz, first an Austrian university and later a Romanian one”, as it had been organized by his brother, Arcadie Dugan-Opaiț (1878-1951). “Your deed”, Gh. Ungureanu, the administrator of the archives, said, “will be preserved in the annals of Romanian culture eternally”. The commendation is not inflated even though his donation has been almost forgotten. The collection is made up of thousands of biographical records, more than 2,000 photos, letters, a.s.o.

In 2015, the Ștefan cel Mare University Press of Suceava published a volume of what the author named “The Great Album” of the two aforementioned societies, actually a very small part of the donation made to the State Archives of Iași. The present article explores this volume, taking it as the starting point for the reconstruction of various aspects that are informative in regard to both the author (he developed his own methodology as well as the instruments, he planned everything in detail and as a whole) and the atmosphere of the two societies (internal conflicts, disputes, dissidence, anecdotes, notes regarding immigration, non-Romanian names of Romanian people, mixed marriages, etc.).

Consequently, the complex image that one gets is that of the life of Romanians in Austrian Bukovina, the volume turning into an efficient instrument but also into a fascinating labyrinth that is meaningful in itself. Moreover, the article is implicitly a tribute to Bukovina and to the two brothers, also a plea for the complete digital publication of the entire donation.

Keywords: *Czernowitz, Romanian literature in Bukovina, Arboroasa and Junimea academic societies, Arcadie and Ilie Dugan-Opaiț.*

A vorbi despre *Arhiva Dugan-Opaiț* înseamnă a deschide o paranteză – echivalentă descoperirii unui continent neexplorat, aproape labirintic, o pânză de păianjen fascinantă și devoratoare.

Despre ce este vorba? În 1961, Ilie Dugan-Opaiț (1886-1962) trimite o scrisoare directorului Arhivelor Statului din Iași, Gh. Ungureanu, spunându-i „Sunt păstrătorul «arhivei» fostelor și vechilor societăți academice române «Arboroasa» (1875-1877) și «Junimea» (1877-1938) de la fosta Universitate austriacă, apoi română, din Cernăuți” [Apud Olaru, Bodale, 2015: X]. Cel care avuse inițiativa creării ei fusese fratele său, Arcadie Dugan-Opaiț (1878-1951), care luase hotărârea realizării „Albumului Mare” al celor două societăți în 1913. Peste ani, în 1927 (după ce se derulase jubileul de 50 de ani de la apariția

Societății Academice „Arboroasa”), pentru că lucrurile stagneră, conducerea «Junimii» „a luat inițiativa de a-i invita, în scris, pe toți membrii aflați în viață sau pe moștenitorii acestora de a trimite un curriculum vitae” [Olaru, Bodale, 2015: VII]. În invitație se preciza că ar urma să fie elaborate „cinci volume, cu dimensiunea de 55 x 33 cm, care ar trebui să cuprindă 1324 de biografii”. De realizat s-ar fi realizat doar patru, dintre care s-au păstrat trei, cu 1200 de biografii, un volum pierzându-se în timpul refugului din 1940. În fondul «Ilie Dugan-Opaiț» se mai păstrează un registru care cuprinde numele a 467 de membri, fără a avea alte informații” [Olaru, Bodale, 2015: VII]. În prima scrisoare trimisă lui Gh. Ungureanu, se mai precizează: „În afară de așa-zisă «Cronică», mai sunt șapte volume – albume –, toate format 55x35 cm, fiecare cu 400 de foi, toate scrise de același autor și care cuprind biografiile tuturor membrilor ambelor societăți prevăzute cu fotografii personale și comemorative, apoi autobiografiile cu spița neamului, documente inedite, hărți diferite, numeroase cărți, colecții de reviste literare și beletristice vechi, cărți, manuscrise cu litere chirilice etc., etc.” [Olaru, Bodale, 2015: XI] Precizarea din final e dezarmantă: „Să binevoii a trimite de urgență un delegat autorizat, care, cu inventar și proces verbal, să ridice acest material de la mine. Pentru ușurarea transportului, pun la dispoziție o ladă solidă, care să suporte o greutate de câteva sute de kg.” [Olaru, Bodale, 2015: XII]

Materialele au fost ridicate pe 18 iunie (la trei zile după ce scrisoarea fusese primită) și, după trei luni (pe 18 septembrie), cum nu primise încă actele de predare-primire, Ilie Dugan-Opaiț solicită clarificări. Răspunsul primit acum (în care se precizează: „Fapta Dumneavoastră rămâne înscrisă definitiv în analele culturii românești”, Olaru, Arcadie 2015: XIII), conține un exemplar din sumarul arhivei, care, în ediția pe care o folosim, format din 29 de poziții, ocupă nu mai puțin de 4 pagini. Să detaliem puțin. Primele trei volume (intitulate „Albumul mare”, vol. I, 380 de pagini; vol. II 480 de pagini; vol. III, 480 de pagini) erau însoțite de încă un volum, nenumărat, care cuprindea „întreaga activitate cultural-artistică, economică, socială și națională a societăților, rapoartele anuale, desființarea «Arboroasei» în 1877, înființarea «Junimii» în 1878, alte societăți («Bucovina», «Armonia», «Dacia», «Moldova» și alele)” [Olaru, Bodale, 2015: XV]. Anterior, referitor la conținutul acestor volume, se preciza: „Datele despre fiecare membru formează, în aceste volume, o fișă unitară (de una sau mai multe pagini), însoțită fiecare – afară de rari excepții – de una sau mai multe fotografii (unele interesante și pentru studiul portului popular din Bucovina). Din acestea, câteva sunt vechi de o sută de ani și au alături semnătura originală a persoanelor pe care le reprezintă. Datele istorice asupra oamenilor și evenimentelor și valoroasele fotografii fac din aceste volume o adevărată cronică ilustrată.” [Olaru, Bodale, 2015: XIV] După aceste trei (în fapt, cum am văzut, patru) volume, urmează (la poziția 4) „Condica «Arboroasei» - «Junimea», istoricul societăților studențești până la «Arboroasa»” (volum, de asemenea, de 480 de pagini cu numeroase fotografii), „Albumul verde” al celor două societăți, care cuprinde 432 nume de membri „onorari, fondatori, sprijinitori”, „Albumul portocaliu – Profucșii”, apoi volume numite „Enciclopedia «Junimii»”, volume despre căminul studenților, despre donații și „jertfe” etc., etc. De la pozițiile 14 la 29, sunt mape care cuprind corespondență, registre, presă litografiată, hărți, fotografii, extrase din ziare etc. Când Serviciul Județean Iași al Arhivelor Statului propunea suma de 30.000 de lei (pentru anul 1961, suma e uriașă), preciza că fondul cuprinde „peste 2000 de fotografii, din care unele poartă autografe” [Olaru, Bodale, 2015: XVII]. Nu peste mult, la 26 septembrie 1961, Ilie Dugan-Opaiț revine cu o scrisoare în care vorbește despre completarea donației cu „o importantă corespondență rămasă la subsemnatul neobservată în un cuțar, deoparte” [cf. Olaru, Bodale, 2015: XVIII]; în decembrie, același an, importanta corespondență va ajunge lângă celelalte documente.

Singură apariție editorială din Arhiva Dugan-Opaïț, volumul publicat în 2015 – *Albumul Mare al Societăților «Arboroasa» și «Junimea» din Cernăuți* – este primul din cele trei numite „Albumul Mare” și conține 400¹ din cele 1200 de biografii realizate². Și aici, pentru a încerca să înțelegem ceva din felul cum va fi lucrat autorul, sunt necesare câteva investigații. Să precizăm, înainte de toate, că deasupra titlului scris cu majuscule (*ALBUMUL MARE*), autorul a scris „CRONICARUL”. Să se refere, oare, acest cuvânt la autor? Să se refere la dosarul numit „Cronica I, sau Șematismul societății academice române «Junimea» din Cernăuți, încheiat pe data de 20 iulie 1929. Dosar”³, cu atât mai mult cu cât comentariul din răspunsul semnat de Gh. Ungureanu preciza „Materialul de aici a servit la alcătuirea albumelor enumerate mai sus”? În același timp, după biografii, de obicei se precizează o dată (Va fi fiind data finalizării fișei? Data prelucrării informațiilor?), urmată de prescurtarea „Cron”, pe care editorii volumului, bănuind că e vorba de autor, o completează Cron<icarul>. Totuși, când precizarea lipsește, editorii notează: „Lipsește trimiterea la *Cronica*”. N-ar fi putut fi Cron<ica> și trimiterea lipsă să fi fost la „Cronica”?! Așa încât, mi se pare că indecizia rămâne. Important (nu și în totul clarificator) este că aflăm, de la realizatorii sumarului, că „Sunt în acest volum (e vorba de „Cronica I”) lămuriri diferite cu privire la constituirea și conținutul materialelor documentare de până acum, făcute prin compilarea datelor din arhiva care nu mai este azi: «Albumul portocaliu», «Albumul vechi» care a fost înlocuit ulterior cu «Albumul verde», despre «Matricole» etc. (...). În scurt, «Cronica» conține, în mod cronologic, cele mai însemnate întâmplări din istoria societăților academice «Arboroasa» și «Junimea». Arhiva s-a pierdut în timpul războiului și «Cronica» a fost reconstituită după aceea de Comitetul «Junimii.» [apud Olaru, Bodale, 2015: XVI] De altfel, toată partea a II-a a donației, de la poziția 14 la 29, e precedată de următoarea explicație: „Materiale documentare sub formă de dosare, foi volante, lucrări științifice, scrisori, tăieturi din ziare și reviste, hărți, fotografii de mărime diferite (...), așezate în mape” [apud Olaru, Bodale, 2015: XVI].

Așadar, după ce în 1913 are inițiativa realizării unei „Enciclopedii” numite „Albumul Mare”, în 1927, din cauza stagnării lucrurilor, Arcadie Dugan-Opaïț reia acțiunea, solicitând informații de la membrii încă în viață, de la urmași, cunoștințe, prieteni etc. A primit, cu siguranță, o corespondență bogată, după care a urmat munca lui: de organizare, selecție, suprapunere a informațiilor, comparare a datelor etc. Am selectat mai jos câteva exemple elocvente. Într-un loc [Dugan-Opaïț, 2015: 103], el are rezerve în legătură cu o informație primită de la Eugen Tarangul; se întâmplă același lucru când

¹ Puțin mai multe, totuși, din moment ce la anumite poziții, inexplicabil, se dublează. De exemplu, după poziția 68 (Eugen Comoroșan), apare 68 a (Eugen Simighinovi). Un alt exemplu: 72 (Ioan Fleișer) e dublat de 72 a (Emanuil Procopovici).

² Un nume din „spița neamului” făcută lui Vasile Mironovici are numărul 1.304, fapt care relevă că, evident, există și alte „dosare” în afara „Albumului Mare” [cf. Dugan-Opaïț, 2015: 123].

³ Aflat la poziția 14 în sumarul Arhivei. Se precizează aici: „Sunt în acest volum lămuriri diferite cu privire la constituirea și conținutul materialelor documentare de până acum, făcute prin compilarea datelor din arhiva care nu mai este azi: «Albumul portocaliu», «Albumul vechi» care a fost înlocuit ulterior prin «Albumul verde», despre «Matricole etc. De asemenea, sunt știri istorice despre societatea «Junimea» și despre diverse alte societăți concomitente cu ea, știri despre bibliotecă, cabinete de lectură, congrese studentești etc. În scurt «Cronica» conține, în mod cronologic, cele mai însemnate întâmplări din istoria societăților academice «Arboroasa» și «Junimea». Arhiva s-a pierdut în timpul războiului și «Cronica» a fost reconstituită după aceea de Comitetul «Junimii». Tot aici se dau și unele explicații: «flax» – uniforma studenților conservatori, «șob» – Arcadie Dugan, «șematism» – lista alfabetică, anuar; apoi se face istoricul unor publicații (litografie, tipărite), se dă lista președinților, se arată atributele secțiilor societății etc.” [Olaru, Bodale, 2015: XVI]

invocă părerea lui Victor Olinescu, conform căruia, de exemplu, Ion Nastasi s-ar fi născut la 1863 [Dugan-Opaiț, 2015: 104], iar Dorimedont Nichitovici ar fi fost călugăr. Altundeva, se precizează că, după dosarul nr. 203, datorat lui Dimitrie Țopa, Ioan Cernevschi nu poate fi ușor identificat [Olaru, Dugan-Opaiț, 2015: 137]. Despre cineva numit Badea Cireșanu, după ce aflăm câteva date elementare oferite de Eulampie Procopovici, Cronicarul (sau Arcadie Dugan-Opaiț?) precizează: „Societatea stud. de Teologie, București, str. Radu-Vodă, nr. 25, ar putea da toate instrucțiunile” [Dugan-Opaiț, 2015: 148]. Într-un loc aflăm că „în ultima pagină a Dosarului raționează cu privire la viața academică din Cernăuți. *Iterum legas?*” [Dugan-Opaiț, 2015: 174]. Arcadie Dugan își sugera lui însuși să citească din nou textul cu pricina. Cum de câteva ori, după texte puse între ghilimele, apare notația „m.p” (să însemne, poate, *manu propria?*), putem deduce că se face trimiterea la texte olografe, venite de la o anumită sursă. Elocvent e și faptul că, din când în când, sub inițialele „N.C.” (adică „Nota Cronicarului?”), apar comentariile lui Arcadie Dugan-Opaiț. Dăm aici un singur exemplu, referitoare tocmai la Modest Avram, despre care nu există decât informația că a fost activ în „Arboroasa” 1876/1877 și că ar fi murit „ca paroh în Solca”. Apoi, fără să știm sursa informațiilor și interpretărilor, citim: „Originea familie Avram, care ramificându-se formează astăzi o mare parte din comuna Todirești, jud Suceava, își are obârșia sa în leagănul românismului, în Transilvania. Cam pe la 1703, fiind prin împrejurimea Năsăudului o mare foamete, mai multe familii de plugari, între aceștia și un anume Avram cu mai mulți feciori, din comuna Miutin, lângă Năsăud, au luat lumea în cap și trecând munții s-au așezat pe moșia moldoveanului Teodor Carp, întemeindu-se astfel mai târziu comuna Todirești.” [Dugan-Opaiț, 2015: 38]. Și aici urmează în paranteză precizarea făcută de N.C.: „Azi posesorul acestei moșii «moldovenești» este un fiu al lui Mochi Fischer”. Iar la nota de subsol editorii precizează: „Cândva între 1926, când Arcadie Dugan-Opaiț își face însemnările (v. *supra*, nr. 8⁴), și 1930, anul întocmirii *Cronicarului*”. Într-o notă anterioară, la nr. 43, care se referă la Zaharie Voronca, citim, „Probabil, la reconstituirea Albumului din datele aflate în dosarele membrilor Societății «Arboroasa», Arcadie Dugan-Opaiț a citit «cu» în loc de «da»” [Dugan-Opaiț, 2015: 31]. În cazul lui George Toma, fișa începe cu precizarea „Dosarul 307, scurtat” [Dugan-Opaiț, 2015: 216]. Cum sunt și multe spații rămase libere (lipsind detalii de tot felul) care, bănuim, ar fi trebuit completate (pentru care nu existau încă informații în dosare sau în „Cronică”), deducem că totul era în permanentă elaborare. Un hățis în care Arcadie Dugan-Opaiț, construindu-și el însuși, pe urmele enciclopediștilor, poate, și instrumentele, și metoda de lucru, face lumină. Dar petele albe nu lipsesc. Sunt câteva exemple elocvente pentru felul cum a lucrat Arcadie Dugan-Opaiț. Să mai citim, totuși, un caz de „intervenție” a „cronicarului”: În cazul lui Aurel cav. de Onciul, citim: „În 14 martie 1885, se afla în *cassa* un deficit de 402 fl. – prețul unei părechi de boi mari, N.C. – și anume: 127 fl. s-au dat din casă fără aprobarea Plenului, iar 275 fl. s-au dat la diferiți membri fără autorizare (Deci un jaf întreg! De ce atunci Aurel Onciul i-a dat urmașului său Eus. Popovici porecla «Sebi Deficitu», când doară el trebuia așa să se cheme? – Cronicarul.” [Dugan-Opaiț, 2015: 77-78]

Vorbim, în fond, despre felul cum a lucrat Arcadie Dugan-Opaiț și cum putem noi descifra acest lucru. Fără doar și poate, lui Arcadie Dugan-Opaiț, care s-a dedicat acestui proiect, îi va fi fost dificil să găsească o ieșire din labirint. Să pună ordine în haos. Poate de aceea (sau și de aceea), în 1928, când avusese „un rol deosebit în pregătirea serbărilor dedicate aniversării celor 50 de ani de activitate ai «Junimii»” din 25-28 oct., Arcadie Dugan-Opaiț a fost aspru criticat în raportul Comisiei revizuitoare [Olaru, Bodale, 2015:

⁴ Din nefericire, la nr. 8 (și în toate fișele anterioare), nu există precizări de felul acesta.

VII]. În tot cazul, și-a dedicat întreaga viață acestui proiect. Îl împinseseră spre acest fapt întâmplări de viață nefericite, căci aflăm din prefața volumului: „În partea finală a parcursului său de la Suceava, Arcadie Dugan a suferit o mare dramă pentru că i-a murit socrul – Ioan Ferlievici, fost director școlar la Costâna –, la scurt timp i-a murit soția sa Olga Bărbuță – și la numai două săptămâni după aceea, Despina, fiica sa. Apoi, a pierdut în flăcări casa moștenită la Costâna.” [Olaru, Bodale, 2015: V] Or, în momentul acesta se mută la Cernăuți și începe munca la acest șantier aflat mereu în construcție, cu statut de *work in progress*. În fapt, îl văd pe Arcadie Dugan-Opaïț ca pe un păianjen, adunând în timp fărâme de materiale din care să-și țese pânza, stând în mijlocul acestor mii de documente, pe care încearcă să le organizeze, devorat de ele, capabil să-i devoreze pe ceilalți. Nu întâmplător între pânza de păianjen și labirint există similarități de substanță. Cert este că avem în față, în aceeași măsură, o lume prezentă și absentă, datele acestea fiind simultan forță și fragilitate. Și poate că n-ar fi lipsit de interes să coborâm această alternanță, cu datele prezentate ceva mai devreme, la nivel biografic. După ce a pierdut tot, Arcadie Dugan-Opaïț se dedică acestei lumi, a scrisorilor, dosarelor, fotografiilor, reconstituirilor de tot felul, conexiunilor posibile – ca într-o veritabilă enciclopedie, lume devenită azi iluzorie. Satisfacții? Aflat în refugiu, mutându-se dintr-un loc în altul, reușește, după ce o adăpostise o vreme în subsolul beciului, să salveze aproape totul. Ce va fi gândit, însă, despre toate acestea în 1951, înainte de a muri, nu e greu de spus. Probabil nu-și făcea nici o speranță, deși, evident, văzuse multe. Cât de greu se va fi decis fratele lui, Ilie Dugan-Opaïț, să trimită scrisoarea din 1961, căci, deși relațiile cu U.R.S.S.-ul se mai relaxaseră, riscul ca totul să fie aruncat în gura leului exista. Dar vremea, neiertătoare, are totuși tainele ei: trecută prin tot felul de pericole, în vreme ce cataclisme, intemperii, politici etc. făceau ca memoria să se ștergă, Arhiva Dugan-Opaïț a fost protejată. Nu-i vorba, un prim volum s-a publicat abia în 2015, și el, greu accesibil. Poate soluția cea mai bună ar fi a scanării tuturor documentelor și punerii lor, astfel, în circulație. E important să intri în acest labirint, să faci propriile conexiuni; autorul însuși sugerează așa ceva, când spune: „Acesta (e vorba despre Ilarie Seretean) s-a născut în 1820 și a fost primul român din Siret care a cercetat școala. Cum s-a decis să fie dat la școală, citește numaidecât *Dosarul*, pag. 2.” [Dugan-Opaïț, 2015: 25]

Să trecem, însă, peste Arcadie Dugan-Opaïț (Ce implică metoda lui de lucru? Cum se construiesc rezultatele oferite în „Albumul Mare”? etc.) pentru a intra cumva în miezul problemei. Miezul problemei?! Ar însemna poate să ne referim la datele cu adevărat importante ale celor două societăți academice: istoria lor, modalitățile de organizare, activitățile sociale, culturale, politice – în fond, societățile acesta angajau total. Și angajau în direcție națională. Firește, pentru a înțelege ceva din Cernăuții acelor vremuri, ar trebui să explorăm și celelalte societăți academice ale studenților de la Universitatea „Franz Iosif”, fie ele naționale sau „internaționale”. Și nu numai despre „societăți academice” e vorba, deși lumea românească se articulează aproape exclusiv prin ele. E suficient să vedem lista fondatorilor „Arboroasei”⁵ sau să vedem pozițiile ocupate în viața politică, culturală,

⁵ Pe lângă membrii propriu-ziși, Ștefanelli a încercat introducerea membrilor extraordinari (ca îndrumători: Teodor V. Ștefanelli, Vasile Morariu, Emiliu Isopescu și Petru Piteiu, toți magistrați în Cernăuți). Cum legislația imperială nu a permis această includere, a apărut ideea membrilor „fondatori”, „sprijinitori” sau „de onoare”, care includea personalitățile care susțineau societatea, fără a fi membri propriu-ziși. Pe baza informațiilor preluate din Ilie Dugan-Opaïț (*Istoricul Societății academice „Junimea” din Cernăuți*, partea întâia, „Arboroasa” (1875-1878), București, 1930), dar și „Albumul Verde al Societăților academice «Arboroasa» și «Junimea»” (cf. Popa 2008: 69), ar fi existat 26 de „membri fondatori” (dintre cei enumerați, aș reține aici numele prof. Mihai Călinescu și arhimandritului Arcadie Ciupercovici și al câtorva proprietari, printre care Gheorghe cavalier von

administrativă a Bucovinei, înainte și după Unirea din 1918, de membrii „Junimii”. Să mai precizăm că, dacă Universitatea n-ar fi fost întemeiată aici, toate lucrurile acestea ar fi lipsit? Sau ar fi avut alte coordonate?

Așadar, nu despre sensul tare al celor două Societăți vom vorbi, nu despre jalonul trasat de ele în istoria Bucovinei de dinainte și de după 1918⁶. Intrând în acest fragment de labirint pe care ni-l pune la dispoziție ediția din 2015 a „Albumului Mare”, am preferat să reconstituim altceva: întâmplări mai degrabă secundare, în măsură să releve ceva din atmosfera existentă, cu atât mai interesante cu cât reies din suprapunerea unor surse diferite, sau concluzii implicite, la care ajungi prin parcurgerea informațiilor risipite în multe din biografiile existente.

Una dintre întâmplări se referă la „un moment de cumpănă pentru existența «Junimii»”, când unul dintre vicepreședinți este pe punctul să dea ceea ce s-ar putea numi o lovitură de palat: încearcă pur și simplu desființarea „Junimii” și substituirea ei cu „Bucovina”. Citim în fișa despre Teodor Bujor (n. 15.02.1855), care fusese ales președinte al „Junimii” în 1878-1879, unul dintre cei care asistase la procesul „Arboroasei”. În „biografia” lui, ni se spune că el ar cunoaște „și povestea înființării «Bucovinei»”: „La începutul «Junimii» se iscase între membrii ei o dezbinare din cauza dorului unora după chipiul burșilor germani. Între ei erau mai cu seamă Ștefan Cocinschi, un nepot al episcopului Teoctist Blajevici (și) Alexandru Popovici, fiul unui învățător din Suceava. În vacanța Crăciunului 1879-1880, deciseră «aderenții chipiului» fără știrea celorlalți membri să înainteze Guvernului statutele noii Societăți «Bucovina», cu motivul că «Junimea» e „dizolvată” și trece la «Bucovina». / Spre norocul «Junimii», se aflau pe atunci Metodie Luția, tata lui Orest, și Amfilochie Turturean în Cernăuți. Auzind aceștia doi despre isprava «bucheșilor», îl trimit la Berhomet, unde petrecea Teodor Bujor vacanțele, o telegramă, citându-l la Cernăuți. Sosind Teodor Bujor, se duseră toți trei la Guvern și aflară de la consilierul Wazl «că într-adevăr statutele *bucovinenilor* sunt înaintate cu referatul sus indicat». Wazl dădu ascultare protestului celor trei în numele «Junimii» și sfatul de a înainta imediat Guvernului acest recurs, fiind termenul cel mai suprem pentru afacerea numită. Așa a scăpat «Junimea» în ultimul moment de dizolvare, intenționată de samavolnicia nemaipomenită a fraților rătăciți! / Partea aceasta a dosarului se finește cu recunoașterea «Junimii» ca Societate admisibilă și model în toată privința și cu cuvintele: *Vivat, creascăt, floreat Junimea*” [Dugan-Opaț, 2015: 39-40].

Lucrurile se reiau în fișa despre Ștefan Cocinschi – activ în «Arboroasa» și în «Junimea» (1878/1879, 1879/80) – primul vicepreședinte la «Junimii»: „De acest junimean este legată unul dintre cele mai dureroase episoade din istoria Societății noastre. Ademenit de forma și fondul societăților academice germane și internaționale, care nu se pot lipsi nicicând de sufletul românului, ademenit de flans (flaus?) (forma corectă era probabil *flax* – precizat în prefață⁷), chipiul etc., el face o conspirație, strânge în jurul său pe cei de un gând cu dânsul, ține, fără știrea celorlalți membri, ședință – sigur secretă –, unde declară că «Junimea» este desolvată și că averea ei trece la nou înființata Întrunire academică

Niculiță-Popovici) și 17 „membri sprijinitori” (îi reținem pe: prof. univ. Emanuil Ciuntuleac, prof. Ilie Luția, prof. univ. dr. Isidor cavalier von Onciul, prof. univ. Eusebiu Popovici, preotul Iraelie Porumbescu), Printre „membrii de onoare”, se aflau Vasile Alecsandri, Timotei Cipariu, medicul Ioan cavalier de Volcinski și magistratul aromân Dimitrie Bendella [apud Popa, 2008: 41]. Atrag atenția mai ales Arcadie Ciupercovici, Iraelie Porumbescu, Dimitrie Bendella, dar și Gheorghe cavalier von Niculiță-Popovici.

⁶ Dovadă a semnificației avute este și faptul că, odată cu intrarea României în Primul Război Mondial, steagul „Junimii” a fost depus la Academia Română [cf. Olaru, Bodale, 2015: VI].

⁷ Flax însemna „uniformă studențească conservatoare” [cf. Olaru, Bodale, 2015: XVI].

«Bucovina». Aceasta s-a întâmplat în ianuarie 1880. / El este primul senior al «Bucovinei» [Dugan-Opaïț, 2015: 41]. În paranteză fie zis, nu știm dacă vor fi existând grade de rudenie între Ștefan Cocinschi și alți doi Cocinschi, Iosif și Iancu. Dar la primul citim: „Activ (în «Junimea» nu!) în «Arboroasa» 1876/77” [Dugan-Opaïț, 2015: 40]. În cazul lui Iancu, care fusese președinte al «Arboroasei» în 1876/77, detalii poate ne semnificative: că „era, prin 1899, secretar de tribunal în Cernăuți; locuia în casa proprie, vis-a-vis de «Narodni Dym» și biserica armeano-catolică, în str. Mircea-Vodă”, că era „om foarte elegant, căs. cu o germană. Avea doi copii: Alecu și Niță; pe acesta din urmă l-au meditat Gh. Băncescu și Arc. Dugan.” [Dugan-Opaïț, 2015: 41].

Să revenim, însă. La Metodie Luția (al cărui tată ar fi fost căsătorit cu Ecaterina, sora lui I.G. Sbera), aflăm că „în ianuarie 1880 salvează, împreună cu Teodor Bujor, «Junimea» de la pieire sigură. «Junimea» fusese dizolvată de acei membri care înființează în același an «Bucovina»” [Dugan-Opaïț, 2015: 52]. Același lucru, reluat la Amfilochi Turturean [Dugan-Opaïț, 2015: 58]. Când e prezentat Severin Procopovici (n. 8.09. 1856), aflăm că „După apunerea «Arboroasei», urmă un timp mai îndelungat de stagnare, de dezorientare în cercurile studențești; în fine, se înființează și «Junimea». / Înființarea «Bucovinei» e numită «un eveniment regretabil ce s-a petrecut nu mult după ieșirea lui Dimitrie Onciul din Societatea «Junimea». Un timp Onciul fu înlocuit de un membru, de care este legată o mare pată: Ștefan Cocinschi. Acest individ, fiind vicepreședinte, împreună cu cei dedați lui (ceilalți nu știau nici cu spatele de intențiile lui), dizolvă «Junimea» și înființează în locul ei întrunirea «Bucovina». / Între tinerii care au dizolvat «Junimea» au fost: Popovici Alexandru, frate cu actualul consilier de tribunal Cornel Popovici, Partenie Siretean, Ștefan Ilasievici etc. Ceilalți au sărit, s-au ridicat și la protestul lor, consilierul gubernial de pe atunci, Wazl, a recunoscut dreptul de a reînființa la loc «Junimea», desființată prin viclenie și șarlatanie. / De atunci «Junimea» și «Bucovina» n-au dus nicidecum casă bună întreolaltă.” [Dugan-Opaïț, 2015: 54]

De asemenea, la Alexandru Popovici aflăm că „a ieșit din «Junimea» în ianuarie 1880, înființând Întrunirea Academică «Bucovina. Era mare aderent al «Bucovinei»” [Dugan-Opaïț, 2015: 59], cum ar fi făcut și un Osias Kahne („a ieșit din «Junimea» și a intrat în «Bucovina»” – [Dugan-Opaïț, 2015: 59]) sau un Eugen Simighinovici. S-a întâmplat, însă, și invers: Epifanie Popescu, primit în «Junimea» în 1881, „a fost întâiu membru în «Bucovina». Neplăcându-i însă această întrunire, a încercat de a propaga între membrii ei simțămintele pentru unirea cu Societatea Academică «Junimea», care a arătat mai multă activitate. Nesuccesându-i unirea *«in corpore»*, roagă ca onoratul comitet să-l primească în sântul societății și dorește ca și ceilalți foști membri ai «Bucovinei» să-i urmeze a petiționa la «Junimea» – în binele națiunii”, și suntem trimiși la „actul intrat” din 4/7 1881 [Dugan-Opaïț, 2015: 76]. Ceva asemănător în cazul lui Partenie Siretean (n. 1860), care, elev încă, părăsește școala, trece frontiera clandestin și se înrolează cu alți patru liceeni, în armata română, pe frontul dunărean. A intrat, însă, în „Junimea” în 1881, dezertând din «Bucovina». În treacăt fie zis, ar fi redactat foaia umoristică *Urzița* (1881/2), fiind unul dintre cei mai veseli și meșteri în «ciubote la quadrat», cu care înveselea pe colegi și oaspeți la diferite ocaziuni. Avea și o poreclă: general Pafnuti Partenie Siretean [Dugan-Opaïț, 2015: 71].

Informații interesante apar și cu referire la «Bucovina». „În ședința plenului din 14.02.1889, Grigori Filimon este contra recunoașterii «Bucovinei».” [Dugan-Opaïț, 2015: 47] Altundeva, aflăm că un Nicolai Blându – „seniorul «Bucovinei» în 1889” – „apunând «Bucovina», iarăși vine între junimeni; când ea se reactivează, el nu-i mai dă nici o atenție și rămâne «Junimii» credincios. (...) În 1900/1 cere, împreună cu emeritații Alecu Popovici, Iorgu Toma, Dori Popovici, ședință plenară în afacerea Florea Lupu cu Tricolorul. / La 1892 (iulie) a fost în grădina Hotelului «Weiss» din Cernăuți (azi Palatul Național – N.C.);

în lupta cu socoliștii poloni el a dat semnalul de luptă aruncând cu un scaun între ei. A urmat bătălia” [Dugan-Opaț, 2015: 128]. Iar George Toma, împreună cu Nicu Blându, Alecu și Dori Popovici, cere ședință plenară în „afacerea Florea Lupu» (chestia tricolorului)”. În 1903-1904, „vorbește de un curent subversiv și are temeri de o catastrofă (citată după acte intrate) (aluzie la cochetarea unor junimeni cu «Voința poporului», condusă de Fl. Lupu, exclus din Junimea” [Dugan-Opaț, 2015: 217]. Iar despre Emanuil Antonovici aflăm: „Reactivându-se «Bucovina», intră, ca «domn bătrân» al acesteia, fiind în conflict cu «Junimea» la serata Clubului român din Suceava din ianuarie 1905” [Dugan-Opaț, 2015: 304]. Prin urmare, își dă demisia din «Junimea», pentru a fi reprimat în 1922.

„Bucovina”, așadar, o amenințare la adresa existenței ei, în 1880, percepută de membrii radicali ai „Junimii” ca societate concurentă „Junimii”, tinzând spre internaționalismul „bucovinean” preluat de la societățile germane. În paranteză, fie zis, perspectiva pare mult mai nuanțată peste ani. Spune Corneliu Crăciun: „Disidenții înființează la 20 februarie 1880 „Întrunirea academică română «Bucovina»” [Crăciun, 1997: 168], pentru ca în continuare să citeze din Orest Tofan [Tofan, 1990-1991-1992: 321]: „Luptau, în fond, pentru același crez național, cu aceleași mijloace ca și «Arboroasa» și «Junimea», dar adoptând forma exterioară tradițională a societăților studențești germane. // Deși suspecți de înstrăinare, membrii «Bucovinci» au rămas buni patrioți și chiar prin fondarea acestei societăți au salvat pe mulți studenți români de a se înstrăina definitiv în societățile cosmopolite austriece. Ei au știut să dea fondului național din care au pornit un dinamism aparte, chiar și adoptarea unor forme exterioare străine.” [Crăciun⁸, 1997: 168]

Care va fi fost povestea lui Florea/Florian Lupu cu Tricolorul? Ce e cu „Voința poporului”? De aici ar urma o suită de conexiuni absolut necesare. Cert este că Florea Lupu „e exclus din Junimea.” [Dugan-Opaț, 2015: 160] Căsătorit cu o soră a lui Aurel Onciul, președinte al «Junimii» în 1887-1888, Florian Lupu ar fi luat bani fără decizia Comitetului. „La 14/2 1889, Ferea Lupu interpelează Comitatul de ce n-a trimis răspuns societății «Bucovina», anunțând aceasta constituirea ei; propune să se exercite în Societatea «Junimea» bătaia cu sabia, dar se opune Ion Bumbac.” [Dugan-Opaț, 2015: 134] După fișa de prezentare, Arcadie Dugan-Opaț a scris „Afacerea dr. Florea Lupu”, dar spațiul e lăsat gol (consemnare din 20/1.1930). Cu ocazia alegerii ca președinte al „Junimii” în 23.11.1887, spune că „dorește ca tricolorul nostru ce ni împodobește piepturile noastre să ne fie o nouă legătură strânsă de amicie și o verigă de fier puternică care să ne unească cu toți pentru binele și prosperarea Societății”. Numai că, „din venitul balului a luat bani fără decizia Comitetului” [Dugan-Opaț, 2015: 134]. Așadar, Florian Lupu „fu eschis *cum infamia* din «Junimea»”. Ca urmare, Constantin cav de Onciul, primit în 1891, și-a dat demisia „fiind principiile sale incompatibile cu principiile Societății”, dar fu reprimat în 1892, emeritat în 1894, pentru ca să-și dea din nou demisia „din simpatie” cu cumnatul său [Dugan-Opaț 2015: 227].

⁸ Pentru precizări contextuale, citim, de asemenea, din Corneliu Crăciun, care se folosește de Raporturile anuale ale „Junimii”: „Prima dizidență s-a produs imediat după inaugurarea activității «Junimii», prin desprinderea a nouă membri. «Ca eveniment dureros amintim că în Ianuarie a.c. (1880 – n. C.C.) 9 membri au eșit din sânul societății «Junimea» și au format altă societate (...), e vorba de „Întrunirea academică română «Bucovina»”. În 1910, avea să apară „întrunirea-soră”, cum zice Corneliu Crăciun, „Moldova”, „dispunând de același regulament și activând după aceleași principii ca «Bucovina». / Altă disidență s-a produs în 1905, când un grup de cinci junimeni a demisionat datorită unor neînțelegeri interne, dar și pentru că apreciau că «Junimea» nu acorda – în suficientă măsură – interes față de populația de la sate. De la 6 membri câți avea în momentul constituirii sale, la 21 mai 1905, «Dacia» va spori cu fiecare an, ajungând o societate cu remarcabile rezultate în planul activității în mediul țărănesc” [Crăciun, 1997: 168-169].

Activitate intensă, deci. Adrian Andronic, de exemplu, cere excluderea *cum infamia* a Sofiei-Cristina Bacinschi din „Junimea”, pentru că tatăl ei, învățător galițian, Ladislaus Zybaczynski, „îi face zile grele”, când el înființează o școală particulară românească în Lucavița [Dugan-Opaïț, 2015: 261]. Leonard Bodnarescu e provocat la duel de Ștefan Volcinschi, pentru că a vrut să scoată „30 de junimeni din „Armonia” [Dugan-Opaïț, 2015: 265]. Altundeva aflăm, sec: „Un rol nefast în istoria «Junimii» joacă Nicolai-Coco Wassilko. Ne-a fost dușman” [Dugan-Opaïț, 2015: 272]. Totuși, Victor baron Wassilko ar fi provocat în 1895 la duel un profesor pentru că și-ar fi permis o ofensă la adresa românilor [Dugan-Opaïț, 2015: 274].

Alte evenimente care au tensionat lucrurile l-au avut în centru pe Arcadie Ciupercovici, mitropolit al Bucovinei între 1896-1902. Aflăm din prefață: „Cât timp în fruntea Eparhiei s-a aflat mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici, Societatea «Junimea» a avut sediul în cadrul reședinței mitropolitane, după venirea lui Arcadie Ciupercovici în fruntea Mitropoliei Bucovinei, și ca urmare a relației tensionate dintre acesta și Societatea «Junimea» în chestiunea națională, din 1894, societatea a avut sediul în diverse localuri, pentru care a plătit chirie. Din anul 1900, «Junimea» a fost găzduită în Palatul Național din Cernăuți” (Olaru, Bodale 2015: XXVI).

Dar să vedem detalii. George Toma (de două ori președinte al „Junimii”), „pentru participarea la demonstrația în contra vicarului general Arcadie Ciupercovici primește o «dojană». El face istoricul acestui conflict, anexat procesului-verbal de la Ședința plenului din 5 martie 1896.” [Dugan-Opaïț, 2015: 217] Dorimedont Popovici (n. 1874) „conduce, ca președinte al Societății, delegația de junimeni la vicarul general Arcadie Ciupercovici – care evacuase «Junimea» din edificiul Mitropolitan, aruncă cheile de la Cabinet cât acolo, dar nu mulțumește, căci acela căruia trebuia să i se mulțumească – mitropolitul Silvestru – era mort. Junimea rămâne pe drumuri. Ciupercovici devine un mare dușman al «Junimii””. Detalii ar fi trebuit să fie într-un un rând jumătate, rămas, cum spun editorii, necompletat. La manifestațiile împotriva mitropolitului Ciupercovici ar fi participat și Adrian Popovici-Desseanu, „motiv pentru care este expulzat (= exmatriculat din Facultatea de Teologie) [Dugan-Opaïț, 2015: 190]. Iar Emilian Slușanschi, „În Vinerea Patimilor din anul 1899 – cf. *Cronica* (dar *Cronica* ne e inaccesibilă, n.n.) – ia parte la demonstrația contra mitropolitului Ciupercovici care pleca la Viena. Lovit de fîca acestuia, o lovește cu bastonul peste braț. Este arestat și relegat pe trei semestre de la Universitatea din Cernăuți. toate simpatiile erau însă de partea lui” [Dugan-Opaïț, 2015: 306]. În schimb, Radu Sbiera (fiul lui I.G. Sbiera) „a însoțit pe tatăl său la întâmpinarea mitropolitului Arcadie Ciupercovici – care evacuase «Junimea» din Reședință – la Zaluze (azi lângă Gr. Ghica Vodă, n.a.), motiv pentru care a fost admoniat la 9/6 1896, așa încât a demisionat din Societate împreună cu frații săi, Traian și Decebal” / Emeritat la 1900 etc.”. Totuși, cum am văzut deja, Ciupercovici fusese unul dintre susținătorii fervenți ai Serbării de la la Putna. Ce se va fi întâmplat între timp? Cum să pui în balanță conflictele poate personale, sau conjuncturale, cu cele ideologic-naționale?

Tot felul de alte fapte de reținut. În fișa despre Dragoș Bumbac (președinte, și el, al „Junimii”), aflăm că „în vacanțele din 1898, după serata «Junimii» din Dorna, vicepreședintele lui, Eusebie Antonovici, «aranjează» pe Dealul Mestecănișilor o păruială cu un birjar evreu, iar în Câmpulung o demonstrație cu tricolorul românesc. Zboară depeșele între prefectul de Câmpulung, baronul Wolfhart, și guvernul din Cernăuți. Lui Dragoș Bumbac, ca președinte, îi succede să mușamalizeze chestiunea în public și în plenul «Junimii». În acel timp, «Junimea» era amenințată cu dizolvarea, Dragoș Bumbac a salvat-o.” [Dugan-Opaïț, 2015: 299] Detalii referitoare la acest incident, și la Eusebie Antonovici, președinte din 27.11.1898: „Aranjând

«Junimea», în Vatra Dornei, o serată, intră, din cauza unui steag tricolor, în conflict cu prefectul din Câmpulung, baronul Wofhart. Urmează încăierarea de pe dealul Mestecănișului (cf. Dosarul nr. 371) și demonstrația din Câmpulung cu steagul tricolor. La toate acestea Eusebie Antonovici a avut cel mai e frunte rol.” [Dugan-Opaïț, 2015: 312]

O altă problemă, reieșind printre rânduri, vizează marea amenințare a alcoolului. Un Ioan Popovici (n. 1861), preot, „de la 1892 până la 1894, luna mai, păstorește în parohia Ipotești, lângă Suceava, unde începe o aprigă campanie antialcoolică, terminată în 1893 prin prestarea jurământului tuturor capilor de familie de a se lepăda pe trei ani de beție și reușește turnarea la Moscova a unui clopot, numit *Tresvia*, ce se află și astăzi în clopotnița bisericii din Ipotești.” [Dugan-Opaïț, 2015: 112] Vasile Mironovici (n. 27 iulie 1860), „de la 1897, cooperator în Arbore. În Arbore ia parte la luptele și hărțuile naționale dintre români și nemții îngâmfaiți, aliați cu jidanii; înființează *Banca Raiffeisiană* și o conduce prin (timp de, n. ed.) cinci ani; era și consilier comunal; în timpul său s-a zidit în vatra satului, pe locul crâșmei, biserica și s-au zidit două școli de patru clase” (Dugan-Opaïț 2015: 124). Octavian Scalat (n. 1878), „în războiul mondial a stat sub arme ca ofițer de artilerie. La Pola studia, prin 1915, Sfânta Scriptură. Această lectură, pesemne, l-a îndemnat să iasă din umbră în public. A ieșit și este unul dintre cei mai de frunte propagandiști pentru înfrânarea alcoolismului, secondat fiind în această activitate de un alt idealist – dr. Ambrosie Comoroșan.” [Dugan-Opaïț, 2015: 310]. „Ca avocat în Cernăuți (...), a luptat pentru cunoașterea limbii române la judecători și a fost unul dintre cei dintâi avocați care au cutezat să pledeze românește. – a vorbit contra dansului. Nu fumează”. George Moroșan-Mihaiescu „a fost și primar, a stârpit patima beției din comuna sa, așa că azi nu-i nici un crâșmar străin în Uidești.” [Dugan-Opaïț, 2015: 116] Nu e rostul acestor pagini să detalieze lupta aceasta a preoților, avocaților, învățătorilor cu alcoolismul la care erau expuși țărani români din Bucovina. Printre rânduri, problema își relevă însă acuitatea.

Dar „Albumul Mare” conține pagini excelente de anecdotică. Iată-l pe Ilie Dimitrovici: „era inspectorul edificiului metropolitan, necăsătorit, îi mergea minunat, *ergo* a început a cheltui, a iscălit cambii fără autorizare. A făcut închisoare. / Eschis în Adunarea generală din 16.11. 1919.” [Dugan-Opaïț, 2015: 111]; Corneliu Homiuc se remarcă prin faptul că „Bunicul, vânător pasionat, anina vânatul împușcat mai mic de un cârlig, așezat la pulpă. «Homiuc» în limba slavă înseamnă *unul dintre oasele pulpei*”. Teofil Bendeschi (căsătorit cu Vera Zaloziaki) „era avocat bun și căutat în Cernăuți. Specialitatea sa era de a scoate din mâna cămătarilor ofițeri, în prima linie de la husari.” [Dugan-Opaïț, 2015: 157]. În ce-l privește pe Ambrosie Comoroșan – în cazul cărora aflăm (ca la mulți alți membri) mai multe demisii, demiteri, reprimiri etc. –, „la 26/11 1923 comunică că nu vine la comers (pentru că se ține în Casa Germană și nu în *Armonia* și se fac beții; actul este foarte interesant – NC”. „Poartă costum național și ține conferințe”. „A fost primul propagandist contra alcoolismului și proceselor inutile”. Dar cel mai interesant este Teofil Dumbraschi. Sau, mai degrabă, nu el, ci povestea pe care o declanșează. „Rudă cu faimosul burger din Suceava, numit «Talpa Târgului» (Radu Muntean). A absolvit Liceul din Suceava și a trebuit să-l absolve, căci zicea Radu Muntean: «Eu am pus clopot la cafeneaua armenească, am cumpărat chiște la faiermani (tulumbe pentru pompieri – N.C.); dacă Tofil al meu nu face matura, eu taiu gimnaziu (liceul) cu toporul». / (...) / A finit Teologia, s-a însurat, divorțat. A fost un timp profesor suplinitor la Rădăuți, având într-o clasă un singur elev, pe Em. Moraraș. / Era cartofor!” [Dugan-Opaïț, 2015: 264].

În zona aceasta a anecdoticii intră și date despre felul cum mor junimenii. Sau măcar unii dintre ei: Atanasie Gherman ar fi murit „de bucurie, când sosit vestea că România a declarat război în vederea înfăptuirii idealului național” [Dugan-Opaïț, 2015:

276]. Pe Taniu Dracinschi, „în 192..., l-a lovit soarta cum nu se poate mai crud. Suferind de embolie, a fost transportat la Spitalul din Cernăuți, unde i s-a amputat un picior, cel sănătos, căci Taniu era șchiop din tinerețe” [Dugan-Opaïț, 2015: 282]. În cazul lui Alexandru de Zoppa, care a murit subit, s-ar fi vorbit de sinucidere. Mihai Ferlievici ar fi murit „încordându-se prea tare la o serenadă făcută mitropolitului Silvestru, căpătând vărsare de sânge” [Dugan-Opaïț, 2015: 9], iar Nicolai David, cântând *Tatăl nostru* și *Imnul Arboreasei* [Dugan-Opaïț, 2015: 9].

Ce lume deci, aceasta, din Imperiul Arbori genealogici (numiți deseori „spîța neamului”) arată rădăcini vechi sau înrudiri surprinzătoare. Legenda spunea că, nu cu mult efort, cineva ar putea demonstra că se înrudește cu oricine și multe din „spîțele neamului” sunt elocvente în acest sens. Într-un fel, firesc, căci lumea intelectualilor nu era prea ramificată și, în principiu, căsătoriile se făceau în interiorul nației. Dar erau și multe căsătorii mixte. Emanuil Antonovici e căsătorit cu Berta Maria Stranacher; Iancu Cocinschi, „cu o germancă”, Gheorghe Popescu cu Leocadia Zoffal, Eugen Comoroșan, cu o d-ră Seidl, Gheorghe Popovici cu Domnica Wielogurska, Ilie Dan cu Cecilia Paczynski (născută în Galiția), Eudoxiu Mironovici, cu o fiică a inspectorului școlar dr. Karl Tumlriz („această căsătorie l-a nenorocit” – [Dugan-Opaïț, 2015: 196]), Isidor cav. de Zotta, cu Maria, născută Baumgarten etc., etc. Despre Ștefan Șesan aflăm că moare în 1819, urmat curând de soție, iar copiii, orfani și fără avere, sunt îngrijite „de un unchi, Holzdräger din Ciudei și de fratele Gheorghe, judecător” [Dugan-Opaïț, 2015: 256]. Ilie Dugan-Opaïț însuși s-a căsătorit cu Lucreția Sachnovici, iar apoi, soția murind, cu Luise Meinhold [Apud Olaru, Bodale, 2015: X].

În plus, mulți dintre strămoșii bucovinenilor-„junimeni” erau imigranți. Familia lui Atanasiu Tarnavski se trage din Galiția plină de Tarnavschieni aristocrați și grafi (cf. Dugan-Opaïț 2015: 48). Familia Slușanski pare să fi emigrat din Polonia [Dugan-Opaïț, 2015: 305], după împărțirea definitivă a acesteia (1793-1795). „Familia Slușanski pare să fie emigrată din Polonia după împărțirea definitivă a acesteia (1793-1795). Această ramură emigrată ar face parte din nobila familie polonă Sluzanski-Djaworski, ale cărei embleme se văd și astăzi în vechiul palat regal Sobieski din Varșovia. Ea s-a așezat în Vilaueca, unde un Teodor Slușanski este protopop și proprietar de pământuri. Fiul lui Teodor, Gheorghe (+1866) este trecut în acte ca «răzeș», se căsătorește cu văduva unui Ionică Vlad, are doi copii: Ion și Vasile. / Vasile lui Vasile e Emilian, căs. cu Cornelia, fiica membrului onorariu Artemie Berariu din Ceahor, copii: Horia, Oltea, Barbu.” [Dugan-Opaïț, 2015: 303] Familia Palievici, de asemenea, e de origine polonă, iar povestea ei, cu toate ezitățile, sincopetele, neclaritățile, e relevantă. Citim: „Familia Palievici e de origine polonă și e continuatoarea familiei Slawnicki sau – cum zice *Dosarul* (anterior eram trimiși la *Dosarul* 321, n.n.) – Slawnitzki. Conții Slawnitzki au jucat un rol însemnat în viața politică a Poloniei. Naționalismul lor era totdeauna funest, aducându-le, astfel, pieirea. Ei se amestecau în toate intrigile politice, din care cauză trebuia să părăsească Polonia. Conții Slawnitzki erau, pe timpul regelui Kazimir, ultimul Piast, acum puternici și neastâmpărați. Pe la 1750 veni în Bucovina, refugându-se din Galiția, un conte Slawnitzki, după ce îi fu măcelărită familia și distrus castelul din Buciaci (Galiția). Pentru a-și salva viața și a scăpa de urmăritori, s-a refugiat la Cernăuți, își schimbă numele în Palievici, fiind totodată și adoptat de actualul Seminar gr. or. din Cernăuți. El trecea, pe timpul acela, de foarte cult și foarte avut, trecu la ortodoxism, studiază teologia și devin paroh în Romanești. El era foarte bine văzut și el îl primi odată pe împăratul Iosif al II-lea într-un rădvan cu patru cai.” [Dugan-Opaïț, 2015: 296-297] Din nobilimea polonă ar face parte și familia Wassilko (considerată și familie boierească din Moldova), mulți dintre membrii ei făcând parte din cele două societăți (unii, totuși, dușmani ai „Junimii”), considerați „reneați”. În 1918, Gheorghe, Ștefan, Alexandru

și Victor primesc titlul de conte din partea Curții de la Viena. Polonez este și Iancu Calinciuc [Dugan-Opaț, 2015: 6], care ar fi locuit într-o vreme cu Ciprian Porumbescu, urmaș al familiei Chominski, nobilizată pe timpul regelui Cazimir; un strămoș ar fi apărut Viena în 1683. „În 1763, trecură doi frați Chominski, în urma unui complot politic granițele țării. Cel mic, Stanislau, rămase în Galiția, cel mare, Ián, trece în Moldova, este primit în Valeva (Bucovina) înc asa boierului Calin și e cunună cu fiica acestuia, Mărioara, în 1765; după un an el moare, lăsând pe văduva sa însărcinată cu Jánek, născut în 1766. / După răpirea Bucovinei, 1775, guvernul austriac, cu ajutorul episcopului Vlahovici, slavizează numele moldovenești și familia Calin devine Calniciuc. Fiul Mărioarei, înscris în matricolele moșiei ca «Ján Calin a lui Chominski»; feciorul lui, Vasile, născ. 1792, fost paroh în Milișăuți, se cheamă *din ordin*, Calinciuc.” [Dugan-Opaț, 2015: 6]

Mulți polonezi, așadar, absolvenți de studii teologice și deveniți patrioți români, dar și ardeleni, basarabeni, aromâni, albanezi, bănățeni etc. Familia lui George Moroșan-Mihaiescu se trage din Maramureș, „imigrată după 1777 în satul Udești, rămas cam gol după răscoala lui *Popa Andrei*” [Dugan-Opaț, 2015: 116]; Orest Bendevschi își trage originea din Ardeal, venit pe la 1800 („numele i s-a rutenizat”, e posibil să fi fost ungur: Bönde (= burtă)); în cazul lui Ioan Sârbu (n. 1858, Suceava) „Străbunul Aftanasie a venit din Târnava cam pe la 1800 cu străbunica și doi băieți mici, Ioan și Constantin, la Suceava. Însă, după moartea lui Aftanasie, s-au ocupat mai mult cu negoțul” [Dugan-Opaț, 2015: 47]. Silvestru Ieremievici-Berariu [Dugan-Opaț, 2015: 16] ar fi venit din județul Arad „la repopularea Bucovinei, cu cinci fii, la Șcheia” și cel care le schimbă numele în Ieremievici este directorul Theil de la școala moldovenească din Suceava” [Dugan-Opaț, 2015: 16]. Interesant cazul lui Ilariu Seretean: „Familia se numea, până la primul recensământ austriac, Ciobotariu. Comisarul c.c. (chesaro-crăiesc), locuind în casa strămoșului, nu i-a slavizat numele, ci i-a dat voie să-și aleagă singur numele. Strămoșul și-a ales Sireteanu” [Dugan-Opaț, 2015: 25]. Familia lui Leon Abageri se trage din Albania (doi frați veniți în sec. al XVIII-lea, comercianți – fabricau postavuri de lână albă (aba).

Așadar, oamenii trăiesc în Imperiu, iar lucrul acesta se concretizează în „hărți” biografice de o anumită anvergură. George Toma (n. 1871, Vama), de exemplu, implicat în conflictele referitoare la Ciupercovici, la Florea Lupu, înființează Clubul român și Internatul de băieți la Rădăuți, reactivează Școala Română și Societatea Doamnelor Române, conduce un teatru de diletanți, dar în 1912 e în Elveția, din motive de sănătate, în 1915, în Vechiul Regat („împreună cu Emilian Slușanschi, informator la Ministerul de Interne, făcând propagandă pentru românii din Bucovina”, condamnat la moarte de austrieci) pentru ca, ajuns, cu misiune specială la Kiev, să pună bazele „Corpului de voluntari români din Rusia”; colindă apoi Moscova, Siberia, ajunge la Vladivostok, publică în Japonia un volum, se întoarce acasă prin Suez și Constantinopol. Ioachim Ciuntuleac face studii la Viena, Graz, Cernăuți, Innsbruck și Praga și „ca judecător austriac a fost calificat – spre satisfacția sa – de *Bauernfreund*” (prieten al țăranilor?). Altcineva, Victor G. Hnidei (care „își trage obârșia din vechea familie românească «Mohorâtu»”, veche familie de răzeși), care în 1918 a condus Comisia de lichidare din Viena, din a cărei inițiativă s-ar fi construit Gara Mare din Cernăuți, „în 1908 este rechemat la Viena, însărcinat cu reforma administrativă” a Căilor Ferate [Dugan-Opaț, 2015: 151], ajuns, „încă sub Austria, consilie aulic, primește Ordinul «Coroana de Fier», «St. Leopold», «Fr. Josef» (în grad de comandor)”. Firesc să existe genealogii (numite cel mai adesea „spița neamului”) ale unor nume cu rădăcinile situate în urmă cu câteva generații, cu ramificații urmărite atent. Familiile Morariu, Țopa, Wassilko, Tarnavski, Iliuțu, Berariu, Țurcan, Comoroșan, Mandicevski, Popovici, Sbiera, Marian, Grigorcea, Șesan, Dracinski, mule altele, sunt

elocvente pentru ceea ce e Bucovina. Iar fotografiile pot fi sursă nu doar pentru studiile privind vestimentația, ci și de natură mai substanțială, referitoare la modelul austriac, prezent oricât de mult se dorește respingerea lui. Ar trebui să vedem, de exemplu, două fotografii ale lui Victor Olinescu, născut în 1864 (străbunicul era un Marcu, bunicul adoptă numele Olinschi, de la 1914 familia se numește Olinescu – [Dugan-Opaïț, 2015: 44]) pentru a înțelege ținuta demnă, rigoarea vestimentară, lavaliera, bărbia puțin ridicată, nasul ridicat, mustața lăsată să cadă ușor peste colțul buzelor sau, dimpotrivă, ascuțită ferm; sau să-l vedem pe George de Galin cu feciorii, pe Traian Sbiera cu familia (soția și o fiică) pentru a înțelege că ne aflăm într-o categorie socială care se impregnase de mentalitatea și civilizația austriacă. Peste tot, în fond, consecința școlirii la Universitatea cernăuțeană. Rareori e vorba de fii de țărani, dar vor avea o influență decisivă în trezirea conștiinței românești printre țărani. Cu ce consecințe?! Dincolo de ameliorarea vieții țăranilor (pe tema aceasta trebuie sunt posibile și e nevoie de exemplificări de anvergură), Unirea din 1918 n-ar fi fost altfel posibilă. Dar, așa cum am observat, junimenii erau – ca oamenii de oricând și de oriunde – foarte diferiți, cu principii morale plasabile pe o scală largă. Miezul tare îl reprezentau câțiva, identificabili în timp, cu principii radicale. Va fi fost, printre ei, și Arcadie Dugan-Opaïț?

Cert este că lumea s-a schimbat. Ba chiar, de mai multe ori, și de fiecare dată semnificativ. „Junimea” interbelică – într-un roman al lui Mircea Streinul, e descris un bal de câteva zile pe care l-a organizat într-un sat – pare căzută. Trecerea sub administrația românească, așa cum prevedeau unii, a fost, oricum, dezamăgitoare. Clișeele de reprezentare păreau să fie confirmate, dacă nu cumva asupra faptelor se proiectau așteptările negative într-un timp complicat. Idealizarea trecutului și denigrarea prezentului e, de asemenea, un clișeu de gândire. Iar lucrul acesta i se întâmplă și lui Arcadie Dugan-Opaïț.

Într-o anexă la o scrisoare din 2 februarie 1962, Ilie Dugan-Opaïț vorbește despre ideile care l-ar fi călăuzit pe fratele său. Să cităm, așadar: „Arcadie Dugan, care și-a trăit prima jumătate de viață ca elev, student universitar și profesor de liceu în fosta Austrie, iar restul vieții după unire în România burghezo-moșierească, a fost în măsură să facă o comparație între ambele. // Nu o dată, în discuțiile avute împreună, el amintea despre aceste deosebiri cu multă amărăciune în suflet. El arăta că în fosta Austrie, cu «vitrega ei stăpânire», și-a făcut studiile liceale la un liceu german (Rădăuți), cu profesori german, pe care l-a terminat cu excelență. De asemenea, la universitatea germană din Cernăuți ca student a avut parte de tot numai de profesori germani aduși din vestul Împărăției. Și ce greu, spune el, era atunci ca un român să se califice ca profesor tocmai pentru limba germană! Și Ar. Dugan a trecut și acest examen de calificare – se înțelege, cu note mediocre –, dar l-a trecut cu succes, cu propriile sale puteri de studiu și pricepere –, fără protecție! / În fost Austrie, zicea el, era cel puțin o ordine stabilită, iar valoarea cuvântului și a ordinului dat era foarte ridicată. Altfel, spunea el, este în România de după unire, înc are, zicea el, că domnea politicianismul de vorbe sforăitoare, goale, haosul, imoralitatea, venalitatea, unde poporul de jos – talpa țării – formează o gloată incultă și exploatată. / Această stare de lucruri nenorocită nu poate fi schimbată – afirma el –, decât prin culturalizarea satelor prin cămine culturale!”. Apoi vorbește despre faptul că un bun prieten al lui, D.P (probabil este vorba despre Dorimedont Popovici, ales în 1920 președinte al Partidului Național Român, cu care trece la Partidul Poporului, deputat și ministru de mai multe ori), ajuns ministru delegat, iar fi propus să se înscrie în partidul său, Partidul Poporului, promițându-i un pst de profesor universitar. „Arcadie Dugan a refuzat categoric, căci el considera această numire la o treaptă mai înaltă, chiar meritată, prin politică, drept imorală, venală și a

preferat să rămână mai departe profesor de liceu, fără să aspire la un rang mai înalt” (Olaru, Bodale, 2015: XIX).

Elocvent și cazul lui Teodor Bujor, pe care-l invocăm din nou. Până a ajunge la tema care ne interesează aici, merită să facem o incursiune în biografia sa. „S-a născut la 15 februarie 1855 st. v.; cercetează, cu fratele său Nicolai, cu mai mulți veri și alții, școala sătească creată în 1861/2, învățând aici limba ruteană, ceva germană; în urmă și cea română unii dintre ei, cel dintâi el însuși. Religia o avea Grigori (Hrețco) Procopovici. Venind la un ultim examen anual și neuitatul boier Alexandru baron Wassilko-Sereki, Teodor citește frumos din cartea românească, primește ca premiu o *Biblie* și un florin nou și argint, iar Costaș Bujor primește sfatul să-și dea băiatul la școală. / (...) / A fost profesor la Cernăuți (1880-1883), în Suceava (1884-1888), Cernăuți Lic. I (1888-1901), de la 1901-1906, la filiala Lic. I, azi Lic. «Aron Pumnul»; de la 1906 director al acestui liceu până la pensionarea sa cu titlul de consilier guvernial; fost președinte al «Armoniei», membru al «Soc. p. Cultură». În 1914 este mobilizat, luptă la Nadworna în Galiția, la Kolomeea și Kossow. La partea sedentară lucrează la cenzură; de la 30/9/1918 căpitan. / Este ofițer al «Coroanei României» și «Steaua României», «Medalia p. merite bisericești cl. I-a», a avut și «Signul laudis», «Ordinul Francisc Iosif» cu săbii etc. Și aici urmează surpriza: „Bătrânețile i-au adus – pensionarului – amărăciuni, pensia lui rste mai mică decât leafa foștilor săi servitori. Singurul fiu a trecut în lagărul german. Evlavios din fire, ține mult la «Junimea» și vine la întreprinderile ei. / «Cartea jertfelor» în ordine!” [Dugan-Opaiț, 2015: 9; 39-40]. Nu e vorba doar de nostalgie aici. O lume dispăruse, iar administrația și lumea românească păreau nedemne de educația austriacă. Nu-i vorbă, avea și ea păcatele ei. Un exemplu, chiar în evocarea, de către Ilie Dugan-Opaiț a vremii când, elev fiind, ar fi pierdut examenele cu Constantin Isopescu-Grecul pentru că ar fi fost considerat susținător al grupării politice conduse de Iancu Flondor, de nu va fi fiind la mijloc o justificare rezonabilă; oricum, fiindu-i profesor, fratele său e foarte exigent cu el. Dar o ruptură se petrecuse.

De altfel, între războaie avea să se mai petreacă o „cădere”. Și ea ar trebui explorată în toată anvergura ei, pentru a înțelege ceva din ironia istoriei. Radicalii „Junimii” (cu câteva excepții, un Traian Popovici, de exemplu, care avea să treacă clandestin granița pentru a se înrola în Primul Război Mondial în armata română și care, ajuns în 1941 primar al Cernăuților, salvează de la deportarea aproape 20.000 de evrei), cei care făcuseră unirea (o și făcuseră, prin acțiunile lor, posibilă) vor ajunge într-un fel sau altul, la dreapta sau chiar extrema dreaptă a politicii românești interbelice, cu toate excesele care au decurs de aici. Nu știu care va fi fost poziția lui Arcadie Dugan-Opaiț. Citim însă în prefața realizată de Marian Olaru și Arcadie M. Bodale: „Extremismul naționalist și recrudescența violenței politice în viața țării, adeziunea unor studenți la aceasta, împreună cu drumul pe care l-a pregătit Carol al II-lea pentru evoluția României în complexul context internațional, au pregătit condițiile pentru suspendarea Societății Academice «Junimea», după manifestările din 24 octombrie 1938, când un licențiat, Mocanu, vorbind în numele studențimii, a cerut rezidentului regal, prezent la deschiderea noului an universitar, s-i elibereze pe legionarii aflați în închisori. A urmat o manifestație pro-legionară, când studenții încolonați au plecat spre închisoarea din Cernăuți, cântând cântece patriotice și legionare, dorind să-i elibereze pe cei închiși. Apoi, tinerii s-au baricadat în căminul «Xenopol». Intervenția forțelor de ordine a dus la arestarea a 76 de studenți (autorii trimit aici la volumul semnat de Anghel Popa, *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți. 1878-1938*, Câmpulung Moldovenesc, Fundația Culturală „Alexandru Bogza”, 1997). Cu toate că mai târziu, unii membri ai «Junimii» au făcut eforturi pe lângă rezidentul regal, Gheorghe Alexianu, senatul universității

și au trimis un memoriu primului ministru Armand Călinescu, decizia de suspendare a rămas definitivă” [Olaru, Bodale, 2015: XXVII-XXVIII].

A urmat pierderea nordului Bucovinei, iar martorii „gloriei” de odinioară aveau să se ascundă prin vizuinile istoriei. De bine de rău, Arhiva a fost păstrată. Aflăm că „până la decesul său din 26 mai 1951, Arcadie Dugan-Opaiț s-a ocupat cu grădinaritul și a făcut planuri pentru refacerea Societății «Junimea» în mediul universitar de la Cluj, lucru care contravenea opticii comuniștilor de organizare a vieții studențești din România” [Olaru, Bodale, 2015: VIII]. Ironie a sorții, în Gura Humorului (unde venise și fratele său Ilie, refugiat inițial la Mediaș) avea să locuiască într-o casă pe fosta stradă Ferdinand, acum, Karl Marx.

BIBLIOGRAFIE

- Crăciun, 1997: Corneliu Crăciun, *Societăți academice din Bucovina (I). „Arboroasa” și „Junimea”*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1997.
- Dugan-Opaiț, 2015: Arcadie Dugan-Opaiț *Albumul Mare al Societăților Academice „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți*, Ediție îngrijită, prefață, notă asupra ediției, index și glosar: Olaru Marian și Bodale M. Arcadie, Editura Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 2015.
- Olaru, Bodale 2015: Marian Olaru, Arcadie M. Bodale, *Prefață*, în Arcadie Dugan-Opaiț *Albumul Mare al Societăților Academice „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți*, Ediție îngrijită, prefață, notă asupra ediției, index și glosar: Olaru Marian și Bodale M. Arcadie, Editura Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 2015.
- Popa, 2008: Anghel Popa, *Societatea academică Arboroasa din Cernăuți. 1875-1877*, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, Câmpulung Moldovenesc, 2008.
- Tofan, 1990-1991-1992: Orest Tofan, „Societățile academice din Bucovina (1875-1938)”, în *Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei*, XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992.